

A közösségi háló mint primer hírközlő

Adalékok a mai társadalom halálhírközléséhez és gyászfeldogához¹

Bevezető

Az Y generáció átlagosan tízéves korban került a számítógép képernyője elé. A vajdasági gyerekek internethasználóvá váltak, regisztráltak a Poznanici.com-ra, majd a Facebookra. E generáció minimum napi egy-két órát a számítógép előtt tölt, megosztja Facebook-ismerőseivel, ha új barátja, háziállata lesz, ha elutazik, és gyakran „trendi” képeket tölt fel saját vagy esetenként más üzenőfalára. Mindezeket túl a veszteségekről, csalódásokról is számot ad.

A Facebook-kultúra rohamosan fejlődik, a felhasználók egymástól kölcsönözve sajátítják el és terjesztik a szokásokat, szabályokat és elvárásokat, ahogyan például a lakodalmi népszokásokban is új szokásmozzanatok léptek a régiek helyébe a vajdasági településekre érkezett más nemzetiségű és kultúrájú közösségek hatására. Vagyis a folklórral, mint egy dinamikusan változó jelenséggel kell számolnunk ma is.

A közelmúltban az egyházaskéri archaikus temetkezési szokásokat kutattam. A halál hagyományos értelmezését, a halál beállta utáni teendőket, a virrasztáshoz, a búcsúztatáshoz és a halotti torhoz, továbbá a gyászhoz fűződő szokásokat tártam föl, kiemelve a hozzájuk kapcsolódó hiedelmeket is. Valószínűsíthetően az urbanizáció és a közlekedési feltételek javulása, először az Oroszlámossal, Törökkanizsával és Nagykikindával összekapcsolt egyházaskéri vas-

¹ Dolgozatom a Magyar Néprajzi Társaság IV. Tradíció, Néprajzi gyűjtő pályázatára készült, s nagyon jó minősítést kapott Domokos Marianntól, az MTA BTK Néprajztudományi Intézet folklórkutatójától.

útvonal kiépülése, majd a mai személygépkocsi-forgalom hatására archaikus, Kálmány Lajos által jegyzett népszokásaink feledésbe merültek. A feltárt huszadik század eleji temetkezési szokásanyag is hiányos, idős adatközlőim emlékezetéből rekonstruált darabos szokásmodell csupán. Az adatgyűjtés során gyakran felmerült népszokásaink elszegényedése, a település jeles személyei (helyben lakó plébános, kántor) eltűnésének és a helybe járó tisztségviselők felületességének következményeképp. Azt azonban nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy középkorú és fiatal adatközlőim egy része a szokások gazdagodását vélte felfedezni a nyomtatott sajtóban és a világhálón megjelenő, a temetkezési szokásokhoz kapcsolódó új szokásmozzanatokban. Mivel a közelmúltban végzett kutatásaim során csupán az archaikus temetkezési szokásanyagra fókuszáltam, jelen munkában az újabb típusú temetkezési szokások dokumentálása iránti adósságomat kívánom törleszteni, a munka témáját tekintve az eddig vizsgált településtől, Egyházaskértől, tágabb kitekintéssel a Vajdaság területére.

Arra a kérdésre keresem a választ, hogy a Facebookon megjelenő nyilvános halálhírközlések és gyászmegosztások hogyan illeszkednek be a gyász fázisaiba. Dolgozatom további célja a vajdasági lakóhelyű elhunyt Facebook-felhasználók és a gyászoló hozzátartozók, ismerősök üzenőfalán megjelenő megosztások, kommentek empirikus vizsgálata, s ezzel egy új, online megemlékezési gyakorlat ismertetése. Vagyis a közösségi háló halálhírközlő szerepének tudományos vizsgálatára teszek kísérletet.²

A halottkultusz kommunikációs rendszerének rövid történeti áttekintése

A hagyományos néprajzi vizsgálódásokban – amikor a kutatók általában a vizsgálódás huszonegyedik órájáról panaszkodnak, s vizsgálat tárgyává válnak a „régí” halotti és temetkezési szokások is – általában felszínre kerül a halálhírközlés és a gyász sokszínű típusainak prezentálása. A halottkultusz kommunikációs rendszerét folyamatos korszerűsödés, változás jellemzi, ami gyökereiben azonos, ám módzataiban településenként eltérő szokásmozzanatok. Másként gyászolt

² Amerikai kutatók módszereit felhasználva készítettem tanulmányom, hiszen környezetünkön ilyen jellegű vizsgálódásról és kidolgozott kutatási módszertanról nincs tudomásom. Lásd még *A vizsgálat módszerei* című fejezetben.

egy falusi és egy városi közösség. Mára, a falu és a város közötti határ megszűnésével, kutatásunkat figyelembe véve nem tehetünk különbséget a kisebb és nagyobb települések között.

A múlt század elején és közepe táján a falu kommunikációs rendszerében a halálesetről szóló tájékoztatás elsősorban személyes terjesztésben zajlott. Az érintettek élőlőszóban tájékoztatták a település lakosságát, ám emellett a paraszti társadalomban az istállóba és a méhesbe is bekiáltották a gazda vagy a gazdasszony halálát, olykor a kutyát a szobába is beengedték az elhunythoz, a jószágot pedig az udvarra engedték. A halálhír a szomszédos településeken élő hozzátartozókhoz szintén élőlőszóban, egy-egy küldött által jutott el, általában egy fiatal legény lóháton terjesztette a gyász hírt. A halál beállta után leggyakoribb teendők közé tartozik az óra megállítása és az ablak kinyitása, s mindezek mellett gyertyát is gyűjtanak, amit az ablakba helyeznek. A gyertya – amellett, hogy az elhunyt lelki üdvéért ég – halálhírközlő funkcióval is bír. A falvakban a leggyakoribb halálhírközlő a fentiekén kívül még mindig a templomi harangozás. Emellett e jelenség kapcsán említésre méltó az is, hogy a falun átutazóknak jelzés már a nyitott nagykapu is a temetés és a halotti tor napján: „hogya vidéki is mönt, ha nyíva van a kapu vagy lakodalom van, vagy halott. Lakodalom az zaj van, de halottná csönd” (Adatközlő Hézső Mihály, szül. 1927-ben). Tripolszky Géza zentai levéltári vizsgálatainak eredményei alapján írja, hogy az első gyászjelentések a 19. század hatvanas–hetvenes éveiben jelentek meg (TRIPOLSZKY 1985; 3). A gyászlap napjaink temetéseinek elmaradhatatlan kelléke. Beszédes Valéria tanulmányában olvashatjuk, hogy a vajdasági magyarság körében a hatvanas évektől vált elterjedtté a gyászjelentés mint új kommunikációs eszköz (BESZÉDES 1987; 697–708). Előre kinyomtatott változatait ismerjük, amelyek minden temetkezési vállalkozónál megtalálhatók, s többnyire sorozatgyártásban készülnek, hiszen csak az elhunyt nevét és az elhalálozás, temetés idejét kell kézzel írott formában feltüntetni. Az első gyászjelentéseket postán küldték a távolabb élő hozzátartozóknak, ám mára már tömegkommunikációs eszközzé váltak, hiszen kiragasztják azokat nyilvános helyeken is, például hirdetőtáblákon, a boltok előtt, a temetőkapun és az elhunyt otthonában, de a „halottasháznál” is. Formájuk is az egyéb rendezvényeket hirdető plakátokéhoz hasonló. Színük fehér alapon fekete felírat, de a római katolikus közösség révén fekete keresztszim-

bólum is díszíti azokat. Mára az általánossá vált gyászszín a fekete. Haláleset alkalmával a közeli hozzátartozók fekete gyászszalagot viseltek, az elhalálozott és a gyászoló rokonai és kapcsolati viszonyától függően hat héttől hat hónapig és egy évig is hordhatták. A zártabb települések lakossága nagy figyelmet fordított arra, hogy a gyászoló család méltóképpen emlékezik-e elhunyt hozzátartozójára. A gyász időszakában nem volt szabad nagyobb ünnepséget tartani, elhunyt hozzátartozójuk, például férjük hiányát nem pótolhatták mással minimum egy évig, különben megszólták őket. Ha bizonyos beszélgetések alkalmával valaki az elhunyt negatív tulajdonságainak elemzésébe kezdett, a közösség azonnal csendre intette azzal a kijelentéssel, hogy „halottakról jót vagy semmit”. A gyászmise a gyász lezárása. A római katolikus felekezetiük hat héttel a temetés után tartják, majd a szertartás után kivonulnak a temetőbe megszentelni az elhunyt sírját. Erre a napra teszik rendbe a sírt, töltik fel földdel a megsüppedt sírhelyet, és ekkor szedik le a virágcsokrokat is a sírokról. Szokásban volt még hat hónapra és az első évfordulóra is gyászmisét tartani az elhunyt lelki üdvéért és a megemlékezés végett. A hathetes gyászmisét követő héten válogatták át az elhunyt holmiját, módosabb családoknál bemeszelték a házat is. Ruháit szétosztották hozzátartozói egymás között, vagy elosztogatták, elégették.

Ha valaki sokáig siratta szeretteit, a falu bölcsei, idősei belenyugváásra kérték a gyászolót, s arra, hogy ne sírjon halottja miatt többé, mert ha sokáig siratja, akkor az elhunyt nem tud majd békében nyugodni a másvilágon. A belenyugváásra sarkalló népi módszer és a mai gyászpszichológiai párhuzamok közötti összefüggés figyelemre méltó.

Előzetes szómagyarázat

Tanulmányomban a Facebook magyar nyelvű változatában megjelenő, a magyar értelmező szótárakból még hiányzó kifejezéseket használom. E fogalmak magyarázatára a közérthetőség érdekében teszek itt kísérletet, a kifejezéseket ábécérendben közlöm.

Emlékcsoport – Az elhunyra való emlékezés végett létrehozott Facebook-csoport, melynek tagjai az elhunyt Facebook-ismerősei. Adminisztrátora egy közeli családtag vagy barát.

Emlékprofil – Az elhunyt felhasználói profilját hozzátartozói emléképpel alakítják. Ilyen esetben az elhunyt neve mellett szerepel az emléképpel a kifejezés is. Általában egy közeli családtag az üzemeltetője.

Felhasználói profil (felhasználói fiók) – Személyi azonosító, a Facebookra regisztrált személy avatárja, ahol a személyes adatai és fotói szerepelnek.

Hangulatjel – Az érzelmek kifejezésére szolgáló grafikus jelek, melyeket a virtuális térben már alkalmazunk. Más néven emotikon vagy szmájli.

Ismerősök – Egy felhasználói profilhoz tartozó, a profiltulajdonos által elfogadott/befogadott profiltulajdonosok. A megosztások alkalmával az „ismerősök” számára elérhetővé válik azok tartalma.

Kommentek – A megosztások alá fűzött nyilvános kommentárok, gondolatok. Halálesetnél részvétnyilvánító üzeneteiket is ide illesztik a felhasználók.

Megosztás – Egy felhasználó profil által közzétett, vagyis minden ismerőse számára látható szöveg-, video- vagy képösszeállítás.

Tetszik (tetszik gomb) – A megosztások és kommentek alatt megjelenő funkció, melyre kattintva kifejezhetjük az adott megosztás vagy komment iránti rokonszenvünket.

Üzenőfal – A megosztások tere. Általában nyilvános, vagyis a felhasználói profil ismerősein kívül is bárki böngészhet a felületen.

A vizsgálat módszerei

Kutatásomban Jed R. Brubaker és Gillian N. Hayes „*We will never forget you [online]*”: *An empirical investigation of Post-mortem My Space comments* című munkájának módszereit alkalmazom. A szerzők a Kaliforniai Egyetem Információs és Számítógépes Tudományok Tanszékének tanárai. 2011-es tanulmányukban a Facebook elődjén, a MySpace-en az elhunytak felhasználói profilján megjelenő kommenteket vizsgálták, a megosztások szerzőinek és a közönségének (az olvasótáborának) a viszonyát, a megosztások időbeli mutatóit és a halál utáni kommunikáció minőségét a közösségi hálón, továbbá elemezték a felhasználók halál utáni online életről alkotott képét. Az általuk vizsgált felhasználói profilok, kommentek és megosztások angol nyelvűek voltak, alkotóik pedig amerikai állampolgárok, vagyis a szerzők a nyugati kultúra online megjelenésének vizsgálatára tettek kísérletet, s munkájukban olyan jelenségekkel is találkoztak, mint például a ghostbike (szellembicikli), vagyis egy közlekedési balesetben elhunyt kerékpáros személyének emléket állított, betonba rögzített fekete fémkerekpár fotóinak online terjesztése.

A vajdasági temetkezési kultúrában megjelenő online gyászfelfogás kitűnően vizsgálható Brubaker és Hayes három kevert metódusú módszerével, vagyis az alábbiak szerint:

1. Szerző és közönség

A Facebookon felhasználói profillal rendelkező elhunyt üzenőfalán a halála után megjelenő megosztások szerzői általában az elhunytnak címzik üzeneteiket, egyes szám második személyben írva (pl. Nyugodj békében; Legyen számodra könnyű a föld). Ritkább eset, hogy a felhasználók egymáshoz intéznek üzeneteket az elhunyt üzenőfalán, s inkább a trauma kezdeti fázisában jelentkező mondatokban fordul ez elő, amikor információkat kérnek egymástól a halálesetről (pl. Mi történt vele?; Mikor lesz a temetés?). Amikor az elhunytnak szól a megosztás, annak szerzője általában tisztában van azzal, hogy szövegük nyilvános, más felhasználók is látják, mégis az intimitás megteremtését kívánják elérni (pl. Soha nem mertem kimondani, mennyire szeretlek). A vizsgálódásban felmerülő kérdés, hogy vajon a szövegek szerzői azt várják-e, hogy a címzettek megkapják az üzenetet, vagyis azt, hogy az elhunyt a mennyben is el tudja olvasni az üzenetet? Persze mindezt annak tudatában, hogy már nem tud bejelentkezni a facebookos felhasználói fiókjába. Viszont előfordulnak kivételek is, melyekben a megosztás szerzői elismerik és észlelik a kommunikációs törekvés hiábavalóságát (pl. az alábbi módon kezdődő mondatokban: Tudom, ezt már soha nem olvasod el, de...).

2. Időbeli mutatók

Az időbeli módszerekkel az elhunytak üzenőfalán megjelenő megosztások gyakoriságát, azok időszerűtlenné válásának idejét és felélénkülését írom le. Kevert módszereket alkalmazok, hiszen ez esetben figyelembe kell vennünk a korosztályok szerinti megosztást is. Persze minden esetben az elhalálozás utáni napokban a legmagasabb a megosztások száma, idős személyek felhasználói profilján leggyakrabban a megemlékezés meg is szűnik, s minimális megjelenésének időszakai csupán az évfordulókon élénkül fel, s akkor is csupán a közeli családtagokra korlátozódik. Középkorú halott esetében növekszik a hat hónapos, féléves és végül az évfordulókra megemlékező felhasználók száma, ám mindenképpen a fiatalon, vagyis a 15 és a 40 év között elhunyt személyek emléke él intenzíven a legtovább a széles körű baráti kör, ismeretségi réteg és együtttérző által. Külön vizsgál-

juk a halál beállta és a halálhír elterjedését követő azonnali megosztások jellegét, a halál beállta utáni tizedik nap, a sokkos állapot és a „nem akarom elhinni” fázis elmúlását követő online megnyilvánulásokat, és végül az évfordulókhöz (az elhunyt születésnapjához, halála évfordulójához és a nagyobb ünnepekhez, különösen a halottak napjához) való korosztályonkénti viszonyt.

3. Halál utáni kommunikáció a közösségi hálón

A halál beállta után az elhunyt üzenőfalán megjelenő megosztásokat Brubaker és Hayes három kategóriába sorolta. Elsősorban a részvétnyilvánításokat, majd az elhunyttról való megemlékező, nosztalgikus megosztásokat elemezték, majd az elhunyt halála óta családjában és baráti körében kialakult változások online megosztások formájában zajló ismertetését vizsgálták. A harmadik kategóriába pedig az olyan jellegű megosztásokat sorolták, amelyek a halott iránti szeretet kifejezésére és az élő személyeknek a halottjukkal való kapcsolat fenntartására irányultak, s ezek már inkább a közösségnek szólnak.

A vizsgált szövegek, megosztások, kommentek szerzői e tanulmány írójának Facebook-ismerősei közül és azok környezetéből kerültek ki: tágabb kontextusban a vajdasági magyarság köréből. A megosztások nyelve magyar, olykor, szórványban kétnyelvű (ilyen esetben a megosztás magyar nyelvű megfelelője szerbül is fel van tüntetve), s csupán ritkán szerb nyelvű (ilyen esetekben általában az érintett személy szerb nemzetiségű ismerőseire való tekintettel – szintén a szórványra jellemző). A felkért adatszolgáltatók, továbbítók, közvetítők a Vajdaság régióiból álltak össze. Az adatszolgáltatók száma mintegy kétszáz, ők a következő településeken élnek: Ada, Bácsföldvár, Bácskossuthfalva, Belgrád, Csóka, Doroszló, Egyházaskér, Felsőhegy, Hertelendyfalva, Hódegyháza, Kispic, Kupuszina, Magyararkanizsa, Mohol, Nagybecskerek, Óbecse, Pétervárad, Szabadka, Szenttamás, Tornyos, Tóthfalu, Törökfalu, Törökkanizsa és Zenta. A vizsgált elhunytak száma pedig mintegy négyszáz, ők a következő településeken éltek: Ada, Adorján, Bácsföldvár, Bácskossuthfalva, Bajmok, Belgrád, Csóka, Doroszló, Egyházaskér, Felsőhegy, Hertelendyfalva, Hódegyháza, Kishegyes, Kispic, Kupuszina, Magyararkanizsa, Magyarszentmihály, Martonos, Mohol, Muzslya, Nagybecskerek, Óbecse, Pacsér, Palics, Pancsova, Pétervárad, Szabadka, Szenttamás, Sziget, Temerin, Topolya, Tornyos, Tóthfalu, Törökbecse, Törökfalu, Törökkanizsa, Völgyes, Zenta és Zombor.

A vizsgálat eredményei megosztásmintákkal

Az alábbiakban példákat közlök a fenn említett kategóriák szerinti bontásban. Jelen dolgozatnak nem célja a mintákban megjelenő nyelvhelyességi és helyesírási hibák javítása, valamint a szövegek szerzőinek bírálata. A szövegeket az eredeti változatukhoz híven közlöm. A megosztások alatti kommenteket az idézett megosztások után jegyzem, gondolatjellel elkülönítve azokat egymástól, a bekezdésvégeken pedig zárójelben föltüntettem az elhunyt életkorát és lakhelyét.

Szerző és közönség

A szerző és a közönség általában összekapcsolódnak, hiszen míg a megosztások az elhunytak szólnak, addig az alatta lévő kommentek már megosztottak.

Utolsó üzenet az elhunytaknak

1) kolega szeretunk...nem felejtunk el soha...:(:(– De nem am!hiányozni fog nagyon!:(– oooo Istenem mert voltal ilyen gyors????:(– hat hiányozni fog nagyon a mi haverunk [20, Törökkanizsa]

2) Nyugodj békében szomszéd:([20, Törökkanizsa]

3) N... nagyon,de nagyon hiányozni fog azok a sok beszélgetések!! Te mindig tudtad, hogy kell fel vidítani az embert ha rossz kedve volt!! Felfoghatatlan dolog ez, hogy itt hagytál minket!! NYUGODJ BEKÉBEN!!! :([20, Törökkanizsa]

4) Draga osztálytársnom nyugodjál bekeben [45, Doroszló]

5) „Én vagyok a feltámadás és az élet. Aki hisz bennem, még ha meghal is, élni fog. Az, aki úgy él, hogy hisz bennem, nem hal meg örökre.” (Jn. 11, 25–26.) Nyugodjál békében V... [45, Doroszló]

6) Bár már csak fentről olvasod...:((Szeretettel gondolok rád! [27, Zenta]

Egymásnak intézett megosztások

1) Szomorú dolog látni,mikor egy fiatal ismerősöd gyorsan távozik a földi élettől.Próbálok keresni a szavakat,de nem igazán sikerül.....Ezzel a közös képpel búcsúzok tőled,lehet valahonnan látni fogod fentről.Nyugodj békében kolega! [21, Hódegyháza]

2) Ószinte részvétem az egész családnak [45, Doroszló]

3) Tegnap délután, hosszú és súlyos betegségben, de szentségekkel megerősítve, és a nagy útra felkészülten, a doroszlói hitoktató, V... visszaadta lelkét Teremtőjének. Temetése, ma, októbert 20-án 17 órakor lesz a doroszlói temetőben, majd pedig azt követően engesztelő gyászmise lelke üdvéért a doroszlói Szent Imre Plébániatemplomban. Nyugodjon Békében! – Az Isten nyugosztalja – Nyugodjon békében, a feltámadás reményében! – a jó Isten adjon neki örök nyugalmat ...nyugodjék békében – Nyugodjon békében,őszinte részvétem a családnak ! [45, Doroszló]

4) E... barátom és barátunk volt sok dolgon átestünk még itt volt nyugodjék békében. Sajnalom ami történt! Oszinte részvetem a családnak! [36, Bácskossuthfalva]

5) soha nem felejtünk el – Ez komoj amit itt irkálnak? miért vele? nesz*rjatok!!! – Igen komoly. Autobalesetet szenvedett :(– azta leborultját,sajnálom!részvétem minden család tagjának!!Gyujtok egy gyertyát itt győrben neki estére!! – joteszed enis sajnalom [19, Ada]

6) Köszönöm mindenkinek a megjelenését,és azt a rengeteg virágot,részvétüket akik drága fiam utolsó útjára elkísértétek... Édesanyja : A... [21, Felsőhegy]

7) Tudatjuk drága unokatestvérem temetése szerdán agusztus 26.án délután 4 órakor Zentán a Felsővárosi temetőben lesz. [21, Felsőhegy]

8) szomorú a tény s soknak még mindég elképzelhetetlen s felfoghatatlan a dolog h n olyan rég még együtt szórakoztunk, bazkódtunk, élveztük a fiatalságunkat. Mára össze omlott ez a szép kép és letörve, összetörve azon fáradozunk h végső búcsút vegyünk barátunktól H...-től akinek a fentiek n adtam második esélyt az életre, hisz olyan életvidám ambiciózus tele tervekkel aki az életre gondolt n pedig a mindennapokra. Fájdó pont ez mindannyiunknak h n lehet tovább köztünk. H... tudnod kell h mi akik fontosak voltunk neked soha de soha nem fogunk elfelejteni. Nyugodj békében – az ő jelleme sokunknak példaként szolgálhatna s tudom h lélekben mindég itt lesz velünk – ő ojan ember volt akit elfeledni soha soha de soha nem fogunk..mert nem is tudunk meg nem is AKARUNK... – mindannyiunk személyisége egyedi így az övé is volt, szomorú h múlt időbe vagyok kénytelen írni, s ezért is tudtunk ennyire jól össze kovácsolódni, sosem fogjuk elfeledni azokat a dolgokat amiket közösen élünk át [21, Felsőhegy]

9) ADAHATÁR-saját halottjának tekinti és mélységes megdöbbenéssel, fájdalommal, együttérzéssel állunk megmeredve a hír halatán, a mai napot gyásznappá nyilvánítjuk a tanyavilágban! A családoknak: Ezekben a számotokra nehéz időszakban gondolatainkban és imáinkban veletek vagyunk! „Titkon szívemre csendes béke száll, amint sírjánál lehajtom fejem. Nem ragadta el végleg a halál, hisz bennem él, míg rá emlékezem.” [21, Felsőhegy]

Időbeli mutatók

Itt sorolom fel, milyen megosztások születtek közvetlenül azután, hogy elterjedt a halálhír, illetve azt, hogy azokra milyen kommentek érkeztek.

A halál után

1) ez nem igaaazzzzz..... élneked kell :'(!!!!!!nagyon szeretleek... :'(!!! [20, Törökkanizsa]

2) Elveszíteni valakit,ki számodra nagy kincs,ennel rosszabb a világon nincs.Mig gyerek voltam fel sem fogtam,hogy az élet mily gyorsan forgant.Ma meg boldog vagyok,holnap mar konnyes szemem,mert elmegy orokre,akit szivbol szerettem.Mindenki azzal vigasztal ez a sorsod,de megis nehez elviselnem ezt a dolgot.Sokan buszken,nevetve mondjak ,boldog vagyok,de fel sem fogjak,hogy az élet komoly dolog.Sokan szuletnek arvan,vagynak egy csaladra,mas pedig nem tudja megbecsulni mije mar van.En orulnek,ha ujra szolna,egy mosolyt nekem szanna,mert hiányoznak a vele toltott orak mara.O volt számomra a világ egyetlen apukája,de néhányan rosszat is mondtak raja.Ha újra itt lehetne,elmondanam mit éreztem,elmondanam neki,hogy most mindent megerttettem. Elneznem neki a sok összeszidást,a keresetlen szavakat,hisz mostmar tudom,hogy ezek hasznosak. – nagyon sajnáljuk!!! sok erőt és kitartást!!egy ember sem érdemelne meg ekkora fájdalmat,ekkorá sebet az életben,megis szembe kell neznünk vele sajnos – Részvetem, legyél erős, tudom nehéz annak lenni,de egy próbát megèr – Fogadd őszinte részvétünk! [47, Csóka]

3) Nem tudom felfogni! Nyugodj békében! [47, Csóka]

4) Édes öcsém...a szívem kettéhasad..miért kellett ennek megtörténnie??Nyugodj békében én kis szakácsom [22, Péterréve]

5) Bocsátassék meg Neki minden bűne, s legyen örök nyugalma! – nyugodj békében drága szép M... ott ahol vagy őszinte részvétem – Őszinte resztem,sajnos elment ami Draga Baratunk!! [21, Temerin]

Tíz nappal a halál után

1) Gondoltam ma rad... Barcsak akkor tudtam volna amit most tudok... [27, Zenta]

2) Mindig érzem a közelséged, s ezt tudva, sosem vagyok egymagam!!!! [27, Zenta]

3) Gyakran eszembe jutsz...meg mindig hallom a nevetesed... [27, Zenta]

4) Hianyzol nekem,legyen könnyu a fold feletted..... [27, Zenta]

5) HIANYZOL KICSILÄNY NAGYON [27, Zenta]

6) A Jóisten vigyázzon rád ott fönt [22, Péterréve]

7) A szeretet soha el nem fogy...a lélek él....találkozunk ♥ ♥ ♥ [21, Temerin]

8) Köszönjük, hogy éltél és minket szerettél. Nem haltál meg, csak álmodni mentél..... [21, Temerin]

9) Szívünkben itt él emléked örökre, ha látni akarunk csak fel-nézünk az égre. A csillagok között utazol tovább, ott várj ránk, ha időnk lejárt. [21, Temerin]

10) Csak egy kérdés: MIÉRT!?! – valóban miért? – Erre azt szokták mondani,hogy meg volt írva!Ez egy baromság,ilyet az ír,akivel nem történt még ilyen tragédia!?!((((- Miért???)–sosem tudhatjuk meg!:([21, Szenttamás]

11) „Az idő talán begyógyítja a sebeket, de sohasem hoz feledést.” (Nora Roberts) – Ez így van – A sebeket sosem lehet begyógyítani,ezt sajnos én is tudom!(([21, Szenttamás]

Évfordulókon

1) 8hete :’(((...nagyon hianyzol és nagyon nagyon szeretleek :’(♥ ♥ ♥ ♥ [20, Törökkanizsa]

2) ma pont 2hónapja....gyertek haza....nagyon hiányzol és nagyon nagyon szeretlek ♥ ♥ ♥ ♥ [20, Törökkanizsa]

3) „Nem vársz már minket ragyogó szemekkel, / nem örülsz már nekünk szerető szíveddel.

De egy könnycsepp szemünkben Érted él, / egy gyertya az asztalon Érted ég. S bennünk él egy arc, egy végtelen szeretet, / amit tőlünk soha senki el nem vehet.

Telhetnek hónapok, múlhatnak évek, / szívből szeretünk s nem feledünk Téged.”...9hete :’((((((((((((– Nincs kinek örülni mikor lekezel velem...’((((((((((((((((– nekem nincs kivel veszekednem,kivel megbeszélnem a problémáim,nincs kivel itthon meg máshol hujéskednem ,,stb...’((((((((((((((((– :(az élet mostoha. – az :’(((((((([20, Törökkanizsa]

4) Boldog születnapot :((([20, Törökkanizsa]

5) Keresheted őt, nem leled, hiába, / se itt, se Fokföldön, se Ázsiába, / a múltba sem és a gazdag jövőben / akárki megszülethet már, csak ő nem. / Többé soha / nem gyúl ki halvány-furcsa mosolya. / Szegény a forgandó tündér szerencse, / hogy e csodát újólag megte-remtse.” Boldog Karácsonyt [20, Törökkanizsa]

6) Naaa micsicsu? :/// :((boldogszülinapot bárhol is vagy R...**** [20, Törökkanizsa]

7) DRÁGA E... AHOL VAGY IS BOLDOG SZÜLINAPOT JÓ VOLNA EGGYÚTT ÜNNEPELNI [36, Bácskossuthfalva]

8) Drága kisfiam,ma pont 1 éve,hogy utoljára láttunk.Nagyon hiányzol!!!Nyugodj békében!Emléked örökké őrizni fogjuk.Szeretünk nagyon! [22, Péterréve]

9) Már 6 hete nincs velünk :((([19, Ada]

10) 20 SZOMORÚ, ELVISELHETETLEN HÓNAP NÉLKÜLED !!!! [21, Szenttamás]

11) Július1-jén vigasztalan 2 éve, hogy drága gyermekem örökre lehunyta gyönyörű szeméit!

Két éve... / Már két éve... / Örökre kialudtak a fények. / Az én világomban úrrá lett a sötétség. / Sötétség, melyben nem lelek semmit. / Elhagyott a bátorság, eluralkodott a gyöngeség. / Két éve... / Már két éve... / Tátong a fekete lyuk a sötétségben. / Az idő gyógyír – mondja mindenki. / De nem. Az idő méreg. Nekem az. / Hiányod nem csitul, lelkem nem lel vigaszt. / Két éve... Már két éve... / Szívem fekete gyászruhát öltött. / Lelkem sírt, tagadott, őrzöngött. / Mindennek már két éve, / De szemem ma könnyezik, Szívem ma ugyanúgy vérzik. / Mert ma van két éve... már két éve... / hogy végleg elmentél. – Az idő nem gyógyír,ezt 1000 év sem tudja pótolni,mikor a gyermekünk meghal!:((((((((((((([21, Szenttamás]

12) 2 év... / Nem hiszem el, hogy nem vagy többet az élők sorába!!! Hiányzol A...! [21, Szenttamás]

13) elmúlt aZ újév,de SAJNOS nem ünnepeltél velünk...de mindenkinek a szívében ott voltál és örökre ott is fogsz maradni... hiányzol... [20, Sziget]

13) Elcsitult a szív mely értünk dobogott, / Pihen a kéz mely értünk dolgozott.

Aki szeret az soha el nem feled / Számunkra te soha nem leszel halott,

Ragyogni fogsz mint a csillagok!! / Soha nem felejtünk el!! / Nyugodj békében csajsziiii! [27, Zenta]

14) „Kinek gyermekét nem fedi sírhalom, / nem tudja mi a fájdalom. / Szeretetlenül éltél köztünk gazdagon / Mint a Tavasz, elmentél egy napon. / Minden virágban Téged látunk / Mindig hazavárunk.” [19, Ada]

15) Az angyalok örizzék álmod!Nyugodj békében A...! [19, Ada]

16) „Váratlanul ért halálod, búcsú nélkül mentél el, aludd szépen örök álmod, soha nem felejtünk el.” Nyugodj békében Barátom!!!! [19, Ada]

17) Elmentél ,de én Soha soha nemfelejtelek el.sajnálom hogy ilyen fiatalon kellett hogy elmenj!;- ([21, Felsőhegy]

18) nyugodj békében j. sosem felejttem el hogy te mindig nevetél, vagy megnevettedél valakit, sose voltál szomorú mindig mosolyogtál. sosem felejtelek el!!! [21, Felsőhegy]

19) Gyertyákat gyújtunk és mécseseket, / Ezek a fények világítanak Neked. Örök világosságban – békességben nyugodj, / Soha el nem felejtünk, biztosan Tudod. [21, Felsőhegy]

Nosztalgikus, emlékező megosztások

1)VALAMIKOR...RÉGEN...EGYÜTT JÁRTUNK OVI-BAISKOLÁBA....A NAGYUTCA VÉGÉRŐL...BANDÁSTUL ... A SULIBA MEG VISSZA... RÁ SE GONDOLTUNK ARRRA HOGY VALAMIKOR MÁSKÉNT LESZ...SZOMORÚ...OSZTÁLYTALÁLKOZÓK HELYETT ...MÁR CSAK EMLÉKEZÜNK....TÖRTÉNHESETT VOLNA MÁSKÉNT IS...VIDÁMAN...DE IGY.....SZOMORÚ.....NYUGODJ BÉKÉBEN J.... [47, Csóka]

2) Emlkezünk rád E...!!!Orokke...!!! – Hatalmas...és E... morgott,mert felszedtük az apját is és nem birt cigizni:)) – Hogy csaptunk Topolyan mikor a faterod vitt bennünket traktorral!!!az mekkora edda koncert volt – köszöni, szerintem. [36, Bácskossuthfalva]

3) „Há Morzsi,há hun vagy?”.....mindég ezt mondtad... (Az emlékcsoportba feltöltött az egyik felhasználó egy fotót a kutyájáról és az imént idézett szöveget illesztette a kép alá). [21, Szenttamás]

4) Nyugodj békében volt osztálytárs. :(– Hihetetlen hogy meghalt. – Hát szomorú, hogy valaki ilyen fiatalon elhunyt, pedig jelen volt életünk néhány fontos eseményén, ballagás, szülinap stb. – Hát igen. Én is dolgoztam napszamba vele. Ment a hülyülés – Hát ez hihetetlen, és nagyon szomorú, hogy ennyire fiatalon megkellett szegénynek halni! [20, Sziget]

Élményközlések és „kapcsolattartó” megosztások

1) Volela bih da si makr nju mogao upoznati... :((((Szerettem volna, ha legalább őt megismerhetted volna – egy fotót tett fel az elhunyt nővére a kislányáról) – [20, Sziget]

2) NAGYON HIÁNYZOL!!! [21, Péterréve]

3) Marad az emlék. / Végtelen szép kép. / Reggel Vele kelek fel, / Este Vele alszom el. [21, Szenttamás]

4) Ej buráz, hiányzol, nincs nap, hogy ne juss eszembe! [20, Sziget]

5) Megint csatát veszített, / fuldoklott az elméjét elárasztó emlékek / tengerében. Zokogni kezdett. Először csendesen / nyüszített, aztán hangosan felsírt, ahogy szíve / mélyéből előtört a fájdalom. Hallotta a saját / fájdalmát. Minden könnycsepp egy segélykiáltás volt, amelyre most is, mint mindig, hiába várta a / választ. [20, Sziget]

6) Benne vagy a szívünkben, / Benne minden napban, / Minden órában, minden pillanatban. / Benne vagy a szóban, / A lehulló csendben, / Angyalok közt az örök életben.”

El nem múló fájdalommal emlékezünk G... [19, Szenttamás]

Emlékprofilok

1) Nyugogy békébe hiányzol haver :([19, Ada]

2) boldog szülinapot haver :([19, Ada]

3) Haver szavan nincs de akkor is Boldog Szülinapot kivanok neked [19, Ada]

4) Boldog születésnapot ott fenn a mennyben drága kis fiam! Nagyon nagyon hiányzol! [19, Szenttamás]

5) Lélekben együtt ünnepeljük 21. szülinapod. Te ott fenn mi itt lenn és mégis érezzük közelséged. [19, Szenttamás]

Emlékcsoportok

1) Csak 22 éves lettél volna!!!! [21, Szenttamás]

2) 2 év.... / Oly szomorú Nélküled élni, / Téged mindenütt hiába keresni. / Téged várni, ki nem jön többé, / Szeretni foglak mindörökké. [21, Szenttamás]

3) Suhogó esti szél, kedves angyalok! / Sújjátok meg neki, hogy én még itt vagyok!

Sújjátok meg neki, anyukája üzeni: / Míg az élet tart, örökké szereti!! [21, Szenttamás]

4) „A mély gyász, amelyet egy szeretett lény halálakor érzünk, abból a megérzésből fakad, hogy minden egyénben rejlik valami leírhatatlan, valami, ami csak rá jellemző, és ezért teljességgel pótolhatatlan.” / (Arthur Schopenhauer) [21, Szenttamás]

5) Kezeidet fogtam... / Csendes volt a hajnal, pirkadatnak fénye / Átsuhant Szobádon,

Szemeidet néztem, Lélegeztél halkán, / Kezeidet fogtam, s halkán imádkoztam... Félhomályba zárva lábaim remegtek, / Fáradt, beteg szemek semmibe merengtek,

Mellkasod még ringott, / Mint gyengéd hulláma végtelen tengernek.

El ne Aludj kérlek, ez volt minden vágyam, / Kezeidet fogtam, s halkán imádkoztam...

Nem tudom feledni soha azt / a péntek este fényét, mi átsuhant Szobádon,

Hol beteg Tested feküdt egy hófehér Ágyon... / Hittem még Istenben és a gyógyulásban,

Kezeidet fogtam, s halkán imádkoztam... / Gyengéd csókot lehelttem még Sápadt, szép Arcodra, Beszéltem is Hozzád, / Jaj, de mindhiába, / Bekopogott nem várt Végzeted órája... / Megállt ott az idő, nem Szóltál már hozzám, / Megfagyott a mosoly a szép sápadt orcán... / Megbénultan néztem mozdulatlan Álmod, / Szemeiddel tán már új Világod Látod... / Szívem dobbanását torkomban éreztem, / A világ omlott össze szomorú lelkemben... / Elengedni Téged sohasem akartam, / Tehetetlen voltam e mély fájdalomban, / Kezeidet fogtam, s Érted imádkoztam... – „Mikor nincs melletted senki, s úgy érzed, hogy vége, / Kulcsold össze két kezed, nézz fel az égre. / Ott van Ő, ki meghallgatja szíved minden bánatát, / Ott van Ő, ki megérti, hogy neked mennyire fáj.

Ő vigasztal, ha sírni lát, mert Ő vigyáz Rád.” – nagyon szomorú.... hogy egy szulonek ezt meg kell erni... :([21, Szenttamás]

6) A szeretet mindig legyőzi azt, amit halálnak hívunk. / Ezért nem kell megsiratnunk a szeretteinket, / hiszen továbbra is a szeretteink maradnak, / és mellettünk maradnak.

- Ezt rendkívül nehéz elfogadni. / Paulo Coelho [21, Szenttamás]
- 7) Emlékezővideó a youtubon.com-on. [21, Szenttamás]
- 8) Andi a csillogó szemű kislány. [21, Szenttamás]
- 9) Dala bih sve sto imam, pod jednim uslovom: DA DOBIJEM SVOJE DETE NATRAG!!!! (Mindenem odaadnám, ha visszakaphatnám a gyerekeket!) [21, Szenttamás]
- 10) TE vagy az ember ki köztünk voltál, emlékeinkben most is itt vagy, de a barátunk mindig is leszel!!! [20, Sziget]
- 11) nedostaješ naaam,Brateeeeeee :(u srucu češ nam biti uvek.. [Hiányzol nekünk, testvérem, mindig a szívünkben leszel]) – bärcsak én feküdnék ott helyette... – o nem szeretne h így beszéljünk....o mindig velünk van es mindenben támogat!!!! – tudoom,de akkor is nagyon hiányzik... – nekem is hid el :(((– meg mennyit lögünk... istenem,MIÉÉÉÈÈÈÈRT?? – :(((((((ere nincs valasz.... :(((((((– mi rosszat tettünk h így büntetsz minket?? – ijén az élet...de nincs nagy értelme h elvete tolunk...csak rosztat tet velünk h o nincs velünk!!! – dràga istenem add vissza nekünk...KÉÈÈÈÉRLEK. – :((((((((– wagy wegyèl el engem is.... – ijeneket ne mongy leciiiiiaiiiiiiiiiii... – :((([20, Sziget]

A megosztásban szereplő búcsúdalogok

- 1) Bane Bojanic: Nema vise druga mog (A barátom nincs többé) [20, Törökkanizsa; 20, Sziget]
- 2) Delhusa Gjon: Gyertyák a siron [20, Törökkanizsa; 20, Sziget; 21, Felsőhegy]
- 3) Deák Bill Gyula: A zöld, a bíbor és a fekete [20, Törökkanizsa; 21, Szenttamás]
- 4) Varga Miklós: Vén Európa, öreg hölgy [20, Törökkanizsa]
- 5) Delhusa Gjon: Dalok a szélben [19, Ada]
- 6) Demjén Ferenc: Hogyan tudnék élni nélküled [20, Törökkanizsa]
- 7) Marijana Todorovic: Bebo vrati se dole (Kicsim, gyere vissza le) [21, Temerin]
- 8) Children of Distance: Emlékezz rám [20, Törökkanizsa]
- 9) Kárpátia: Szeretlek [20, Törökkanizsa]
- 10) Himno del Real Madrid (futballcsapat himnusza egy rajongó üzenőfalán) [20, Törökkanizsa]
- 11) Rufus Wainwright: Hallelujah [20, Törökkanizsa; 27, Zenta]

- 12) Republic: A csend beszél tovább [21, Temerin]
- 13) Alex Tamás: Emlékdal. Szívünkben örökké élsz [20, Törökkanizsa; 21, Szenttamás]
- 14) Homonyik Sándor: Álmodj, királylány [27, Zenta]
- 15) Amy Winehouse: Back to black [22, Szenttamás]
- 16) Mester Tamás: Altass el [22, Szenttamás]
- 17) Zábó Jimmy: Valahol minden meg van írva [21, Felsőhegy]
- 18) Demjén Ferenc: Kell még egy szó [21, Felsőhegy]
- 19) Zorán: Kell ott fenn egy ország [21, Felsőhegy]

Összefoglalás

Ahogy a fenti példákban is látszik, a mai halálhírközlés és gyász a mindennapi élet részévé vált, hiszen korábban a zárt falusi közösségekben csupán néhanapján találkozhattak az emberek a halállal. Viszont haláleset alkalmával éppen a település közössége segítette át a gyászolókat a tragédia okozta krízisen egy-egy részvétnyilvánító üdvözléssel, nagyobb odafigyeléssel, anyagi és szellemi támogatással. Ezekre a gesztusokra találunk példát a mai online világban is. Közele és távoli hozzátartozók, barátok vitatják meg a halál körülményeit, gyerekek és felnőttek beszélgetnek, s gyengeségeiket és erősségeiket felváltva közvetítik, s mindenképp megértő felekre lelnek. Azzal, hogy a hasonló gondolatokkal, problémákkal küzdők előtt az online rendszerben párbeszéd nyílik, képessé válnak egymás fájdalmának enyhítésére, gondolataink kibeszélésére és az ezáltal megkönnyebbülésre. Olykor alkotói képességeik által fejezik ki fájdalmukat az elhunyt szerettei, kisfilmeket készítve, képes összeállításokat szerkesztve, önálló költeményeket írva, s habár ezek hátráltatják a feledést, a belenyugvást, mégis pozitív töltetűek.

Természetesen az online gyásznak és a virtuális felületeknek is vannak hátulütői. Az emlékprofilokat általában a szülők hozzák létre, elhunyt gyermekük felhasználói fiókján keresztül bejelentkezve, bizonyos esetekben pedig a felhasználói profilok törlését kéri a Facebook üzemeltetőitől, s ezt egy üzenetben tehetik meg az elhunytól készült gyászjelentést is mellékelve. Azonban hozzátartozó híján az is előfordul, hogy a felhasználói fiók felügyelet nélkül, éven át elérhető marad, s arra a távoli, figyelmetlen online ismerősöktől folyamatosan érkeznek a születésnap felköszöntések és jókívánások (jobbik esetben mindig akad egy „jólelkű” felvilágosító), mely

jelenség lélektanát egy kisebb terjedelmű tanulmányban lenne érde-
mes tárgyalni. Erre itt most nem teszünk kísérletet, csupán végszó
gyanánt néhány ilyen jellegű megosztást idézünk.

- 1) Boldog szülinapot ☺☺ – Nyugodj békében! [54, Csóka]
- 2) BOLDOG SZÜLINAPOT!!!! – Szegény R... már mikor
meghalt!! – Sajnálom,de nem tudtam hogy meghalt,őszinte részvé-
tem és elnézést a hozzátartozóknak. [54, Csóka]
- 3) legyetek szivesek ne irogassatok a R... oldalara! tobb tisztele-
tet! [54, Csóka]
- 4) Én úgy tudom, D... 2012-ben elhunyt. Szerettem nagyon, és
isten nyugosztalja. Ha földöntúli jókívánások, én is csatlakozom.
Légy jó, M... [62, Palics]

Irodalom

- BESZÉDES Valéria (1987): Halottkultusz és tömegkommunikáció. A Ma-
gyar Szó gyászjelentéseinek elemzése. = *Létünk*, 5., 697–708.
- BIHAR Mária (2003): Halotti búcsúztatók Szajánban. In JUHÁSZ Antal
(szerk.): *Szajáni gyűjtés. Táj és népi kultúra 4.* Szegedi Tudományegyetem
Néprajzi Tanszéke, Szeged, 139–151.
- BÖNGYIK Á.–BOGDÁN J.–FEHÉR M.–KÓNYA S.–MIHÓK B.–
SÁRI T.–TŰRI L.–HUSZÁR G. (1999): *Verbica–Egyházaskér*. Verbicai
Helyi Közösség Tanácsa, Egyházaskér
- BRUBAKER, Jed R.–HAYES, Gillian N. (2011): „We will never forget you
[online]”: *An empirical investigation of Post-mortem My Space comments*.
Proceedings of the ACM 2011 conference on Computer supported
cooperative work. CSCW '11, New York, 123–132.
- BURÁNY Béla (2001): *Ünnepek, szokások, babonák II. Jeles és jeltelen napja-
ink népszokásai a déli Tisza-vidéken*. Forum, Újvidék
- CONGER, Cristen (2011): Dealing with Death? Get on Facebook.
Discovery News. [http://news.discovery.com/tech/dealing-with-death-
get-on-facebook-110718.htm](http://news.discovery.com/tech/dealing-with-death-get-on-facebook-110718.htm) (A letöltés ideje: 2015. 12. 30.)
- CSORBA Béla (1980): Temerini hiedelemmondák. = *Hungarológiai Közle-
mények*, 42–43., 111–141.
- CSORBA Béla (1988): Az emberélet fordulóihoz kötődő szokások. In
Temerini néphagyományok. Forum, Újvidék, 168–189.
- FEHÉR Viktor (2016): *Szokáskutatás Vērbicán. Az egyházaskériek születési
házasságkötési és temetkezési szokásai*. Forum, Újvidék
- GENNEP, Arnold van (2007): *Átmeneti rítusok*. Ford. Vargyas Zoltán.
MTA Néprajzi Kutatóintézete, PTE Néprajz–Kulturális Antropológia
Tanszék, L' Harmattan Kiadó, Budapest

- JUNG Károly (1978): *Az emberélet fordulói. Gombosi népszokások*. Forum, Újvidék
- KALAPIS Zoltán (1989): A változó életmóddal kivesző szokásokról és hiedelmekről Tóbán. = *Létünk*, 5–6., 639–683.
- KOCSIS Gyula (1991): A gyászjelentés szerepe egy mezővárosi társadalom kapcsolatrendszerében (Cegléd). = *Ethnographia*, 1–2., 143–159.
- KOVÁCS Endre (1983): Telex a túlvilágról. Adalék Doroszló hiedelemvilágához. = *Híd*, 10., 1212–1214.
- KUNT Ernő (1981): *A halál tükrében*. Magvető, Budapest
- KUNT Ernő (1987): *Az utolsó átváltozás. A magyar parasztság halálképe*. Gondolat, Budapest
- LIMPÁR Imre (2009): Társadalmunk halálhoz való viszonya. = *Kharón Thanatológiai Szemle*, 1., 1–8.
- NAGY Gergő (2011): Halottak és gyász a Facebookon. *Soulbook*. http://soulbook.blog.hu/2011/11/02/halal_a_facebookon (A letöltés ideje: 2016. 01. 09.)
- PAVLÓ Péter (2014): Kiért ég a virtuális gyertya? Gyász az interneten. *HVG*. http://hvg.hu/tudomany/20141101_kiert_eg_virtualis_gyertya_az_interneten (A letöltés ideje: 2016. 01. 09.)
- SZÉPE Orsolya–FERDINÁNDY Dóra (2010): Intimitás és nyilvánosság. A gyász- és halál-témájú blogok néhány sajátosságáról. = *Kharón Thanatológiai Szemle*, 1., 47–61.
- TRIPOLSZKY Géza (1985): A halálhír közlése – gyászjelentések. = *Hungarológiai Közlemények*, 64–65., 391–402.
- ZELENA András (2014): A fájlmegosztó oldalak „nyugodj békében” videóinak lélektanáról. = *Kharón Thanatológiai Szemle*, 4., 18–23.
- ZELENA András (2015): A halálhír közlése mint kommunikációs gesztus. = *Kharón Thanatológiai Szemle*, 3., 33–41.